

رویکردی نو به راهبرد امنیت غذایی در ایران

مؤلف: دکتر علی مبینی دهکردی

انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

تهران

۱۳۸۸

مبینی دهکردی، علی..

رویگردی نو به راهبرد امنیت غذایی در ایران/ علی مبینی دهکردی/ تهران:

۳۰۶ص، ۱۳۸۸

شابک: ۷-۱۰-۵۳۹۱-۶۰۰-۹۷۸

بها: ۵۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

پشت جلد به انگلیسی:

عنوان: رویگردی نو به راهبرد امنیت غذایی در ایران

مؤلف: علی مبینی دهکردی

ویراستار فنی: مرتضی اسفندیاری

طراح جلد: سونیا شفیعی

ناشر: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

چاپ اول: ۱۳۸۸

شابک: ۷-۱۰-۵۳۹۱-۶۰۰-۹۷۸

تیراژ: ۳۰۰۰

بها: ۵۰۰۰۰ ریال

لیتوگرافی و چاپ و صحافی: طیف نگار

آدرس انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام، دانشگاه عالی دفاع

ملی - انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

WWW.SNDU.AC.IR

آدرس اینترنتی:

info@sndu.ac.ir

پست الکترونیک:

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار ناشر
۱۲	پیشگفتار مؤلف
۱۷	مقدمه
۲۱	فصل اول - طرح تحقیق
۲۳	۱- مقدمه
۲۶	۲- بیان مسأله
۳۹	۳- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق
۴۱	۳-۱- ضرورت انجام تحقیق از بعد اقتصادی
۵۱	۳-۲- ضرورت انجام تحقیق از بعد اجتماعی
۵۴	۳-۳- ضرورت انجام تحقیق از بعد فرهنگی
۷۳	۳-۴- ضرورت انجام تحقیق از بعد سیاسی
۸۱	۴- مکتب فکری کتاب
۸۶	۵- اهداف، سؤالات و فرضیات تحقیق
۸۶	۵-۱- اهداف تحقیق
۸۸	۵-۲- سؤالات تحقیق
۸۹	۵-۳- فرضیه تحقیق
۹۰	۶- مراحل و گام‌های طی شده در این تحقیق
۹۱	۷- تعریف اصطلاحات و واژه‌های به کاررفته در تحقیق
۹۵	فصل دوم - روش و مراحل اجرای تحقیق
۹۷	۱- مقدمه
۹۸	۲- شاخص‌ها و ابعاد امنیت غذایی

- ۹۹ ۳- متغیرهای مؤثر بر ثبات عرضه مواد غذایی
- ۱۰۲ ۴- روش تحقیق
- ۱۰۸ ۵- روش ها و فناوری های آماری جهت بررسی سؤالات و فرضیه تحقیق
- ۱۰۸ ۵-۱- روش ضریب همبستگی رتبه ای اسپیرمن
- ۱۰۹ ۵-۲- تصمیم گیری های چندشاخصه (MADM)
- ۱۱۰ ۵-۳- تکنیک AHP
- ۱۱۲ ۵-۴- شاخص سازگاری
- ۱۱۴ ۵-۵- AHP گروهی
- ۱۱۶ ۶- روش تدوین راهبرد
- ۱۱۹ ۶-۱- مرحله اول: تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل خارجی و داخلی (IFE و EFE)
- ۱۱۹ ۶-۲- مرحله دوم: تشکیل ماتریس مقایسه ای
- ۱۲۰ ۶-۳- مرحله سوم: مدل تحلیل SWOT
- ۱۲۳ ۶-۴- مرحله چهارم: تشکیل ماتریس کمی برنامه ریزی راهبردی (QSPM)
- ۱۲۴ ۶-۵- مرحله پنجم: تهیه فهرست اولویت های راهبردی
- ۱۲۴ ۶-۶- مرحله ششم: انتخاب راهبردهای برتر
- ۱۲۴ ۷- تکنیک های آماری جهت تحلیل عوامل راهبردی محیطی
- ۱۲۷ ۸- مدل فرآیند برنامه ریزی راهبردی امنیت غذایی
- ۱۲۹ فصل سوم - یافته های تحقیق و تجزیه و تحلیل آنها
- ۱۳۱ ۱- مقدمه
- ۱۳۱ ۲- تحلیل توصیفی ویژگی های فردی افراد مورد مطالعه
- ۱۳۲ ۲-۱- سن
- ۱۳۳ ۲-۲- مدرک تحصیلی
- ۱۳۴ ۲-۳- تجربه کاری افراد مورد مطالعه
- ۱۳۵ ۳- تحلیل توصیفی سؤالات پرسشنامه

۱۳۶	۱-۳- محیط (اقلیم و خاک)
۱۴۱	۲-۳- فناوری کشاورزی
۱۴۹	۳-۳- اقتصاد تولید
۱۵۴	۴-۳- ساختار تولید
۱۵۹	۵-۳- الگوی تولید
۱۶۳	۶-۳- الگوی مصرف
۱۶۶	۴- تحلیل استنباطی و توصیفی داده‌های تحقیق
۱۶۶	۱-۴- آزمون فرضیه تحقیق
۱۷۱	۲-۴- چگونگی پاسخ به سؤالات تحقیق با استفاده از ماتریس تصمیم‌گیری و تحلیل AHP
۱۹۲	۵- تبیین تأثیر متغیرهای موثر بر عرضه
۱۹۹	۶- فرآیند تدوین راهبرد بر اساس داده‌های تحقیق
۱۹۹	۱-۶- شناخت محیط داخلی و خارجی بخش کشاورزی
۲۱۳	۲-۶- عوامل مؤثر بر تدوین راهبرد عرضه یا ثبات مواد غذایی
۲۱۵	۳-۶- انتخاب مناسب‌ترین گزینه با استفاده از تحلیل AHP
۲۲۵	۴-۶- تشکیل ماتریس SWOT و تجزیه و تحلیل راهبردها
۲۳۱	۵-۶- تشکیل ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی QSPM
۲۴۳	فصل چهارم - خلاصه، نتایج و پیشنهادها
۲۴۵	۱- خلاصه
۲۶۲	۲- نتایج
۲۶۲	۱-۲- مأموریت بخش کشاورزی ایران
۲۶۴	۲-۲- چشم‌انداز بخش کشاورزی
۲۹۴	۳- پیشنهادها
۲۹۷	کتابنامه

پیشگفتار،

مقدمه

www.ketab.ir

پیشگفتار ناشر:

زندگی جوامع در سطوح ملی و بین‌المللی هر روز ابعاد گسترده‌تر و پیچیده‌تری پیدا می‌نماید و سرعت تحولات و تغییرات در زمینه‌های مختلف بیشتر و سریع‌تر می‌گردد. شناخت جریان‌های حاکم بر فرآیندهای جهانی در تعاملات، ارتباطات، تجارت، فناوری و بالاتر از آن در تفکر و شکل‌دهی بر نُرَم‌ها، عقاید و فرهنگ‌ها از ضروری‌ترین نیازهای بشر امروز در عصر جهانی‌شدن است. با آگاهی و شناخت همه روندها، رخدادها، تصورات و اقدامات می‌توان چنین رویکردی را انتخاب نمود که جریان‌شناسی در سطوح جهانی، منطقه‌ای و ملی الزام‌راهبردی تصمیم‌گیران در سطوح دولت‌ها، بنگاه‌ها و نهادها و ... می‌باشند.

روند تحولات جهانی در بخش تولید مواد غذایی و امنیت جامعه نشانگر آن است که سطح سرانه زمین برای تولید با توجه به رشد جمعیت کاهش می‌یابد و صرفاً برای افزایش تولید باید نگاه به بهبود و افزایش بهره‌وری و استفاده از فناوری‌های نوین را مد نظر قرار داد. همچنین موضوع سلامت مواد غذایی و کیفیت تولید و حفظ منابع پایه و پایداری توسعه از بدیهیات غیرقابل انکار جوامع امروزی در کشورهای مختلف می‌باشد.

امنیت غذایی عبارت است از دسترسی فیزیکی و اقتصادی تمام افراد در تمام اوقات به غذای سالم و کافی برای تأمین نیازهای تغذیه‌ای و ترجیحات غذایی آنان برای یک زندگی فعال و سالم. از این دیدگاه، امنیت غذایی نه تنها مستلزم عرضه کافی مواد غذایی است بلکه ناظر بر توزیع عادلانه غذا به منظور دستیابی همگان به آن نیز می‌باشد. پایداری امنیت غذایی جنبه دیگری است که توجه به آن لازمه ایجاد یک نظام پایدار تولید و توزیع مواد غذایی است. در عین حال باید به خاطر داشت که این رویکرد جامع‌نگر به امنیت غذایی را خطراتی همچون نوسانات تولید، کاهش تولیدات کشاورزی در اثر حوادث طبیعی، نوسانات قیمت‌های بازار، تورم و بیکاری، شیوع بیماری، قحطی و جنگ تهدید می‌کنند که این خطرات، ضرورت پیش‌بینی وضعیت‌های اضطراری را در خصوص تغذیه کشور در کنار اقدامات لازم برای تولید و توزیع عادلانه مواد غذایی ایجاب می‌کند.

جمهوری اسلامی ایران نیز امنیت غذایی را یکی از اولویت‌های اساسی خود تلقی می‌کند. به گونه‌ای که قانون اساسی تأمین نیازهای غذایی برای همگان را مورد تأکید قرار داده و دولت را موظف به اتخاذ اقدامات لازم در این خصوص نموده است؛ به طوری که پنج اصل از اصول قانون اساسی به طور مستقیم به اهمیت تأمین امنیت غذایی و سلامت غذایی اقشار مختلف جامعه اشاره می‌نماید که عبارتند از: اصول سوم، چهل و سوم، چهل و چهارم، هشتاد و یکم و یکصد و چهارم قانون اساسی.

بنابراین بررسی و شناخت مؤلفه‌های مربوط به امنیت غذایی و آثار و پیامدهای آن از بااهمیت‌ترین محورها در اداره جامعه، حفظ استقلال و ثبات سیاسی و اجتماعی و منافع اولیه جمهوری اسلامی ایران بوده و در صورتی که درجه امنیت غذایی جامعه پائین آید و فقر غذایی و سوء تغذیه گسترش یابد منافع ثانویه نیز به خطر خواهد افتاد.

البته به‌طور کلی تأمین امنیت غذایی جامعه با استفاده بهینه از نعمات الهی و منابع محیطی از وظائف امروزین تمام دولت‌ها در جوامع مختلف است. چهره فقر در بسیاری از جوامع و وجود انسان‌هایی با میزان بسیار زیاد انرژی‌های انباشته در بعضی جوامع دیگر نشانه توزیع نابرابر مواد غذایی در جوامع بشری است. مثال معروفی در زبان فارسی وجود دارد که عده‌ای می‌خورند سیر دل و یک عده کثیری می‌میرند از درد دل (در اینجا سیری به پرخوری و لاقیدی تشبیه شده است و گرسنگی و فقر به آلام و درد).

به هر حال برای تأمین امنیت غذایی جامعه آنچه که مؤثر است دوگونه عوامل می‌باشند، یک سری عوامل تحت‌الاختیار انسان و یک گروه عوامل غیرقابل کنترل که می‌توان به عوامل اقلیمی و طبیعی مانند آب و هوا، خاک، پوشش گیاهی و نزولات و ... اشاره کرد.

از عوامل تحت اختیار انسان، نیروی انسانی ماهر، توانا، دانا، صاحب فناوری و مبتکر در حوزه علوم طبیعی مورد نیاز توسعه و به‌ویژه پیدا کردن روش‌های سازگاری با محیط و رفع تنگناهای اکولوژیکی و محیطی می‌باشد. بازده تولید از ترکیب خردمندانه و عالمانه عوامل طبیعی و عوامل تحت کنترل انسان‌ها با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی و صنعتی هر

جامعه‌ای حاصل می‌شود. ضرایب پائین و بالای این شاخص بستگی به شیوه تولید، فناوری تولید، نیروی انسانی شاغل، قوانین و مقررات و سرمایه‌گذاری‌ها دارد.

کتاب حاضر با نگاه به روند امنیت جهانی و ابعاد مختلف آن تدوین شده است، به این معنی که به ابعاد انسانی امنیت و توسعه ملی توجه کرده و بر موضوع امنیت غذایی و سلامت مواد غذایی در سطح خرد و کلان تمرکز نموده است.

اینکه آینده تولید و مصرف (عرضه و تقاضا) مواد غذایی در سطح خرد و کلان چگونه خواهد بود، پایداری عرضه چه نقشی را در امنیت غذایی جوامع خواهد داشت و اینکه امنیت غذایی به عنوان موضوعی اقتصادی، سیاسی، یا سیاسی-اقتصادی و روند فقر غذایی در سطح جوامع چگونه است، تجارب کشورهای در حال توسعه در زمینه امنیت غذایی چه بوده و موفق‌ترین کشورها چه تدابیری اتخاذ کرده‌اند، آیا الگوها، راهبردها، سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های آنها می‌تواند برای ما قابل استفاده باشد و یا کشورها نیازمند الگو و راهبردهای ویژه خویش در این زمینه می‌باشند در این کتاب مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

در سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران به موضوعات مهمی پرداخته شده است که یکی از مهمترین آنها بحث امنیت غذایی است که مضاف بر قانون اساسی و روند تولید آینده مواد غذایی در جهان، الزام آن را دوچندان کرده است.

کشورهای پیرامون ایران هر یک دارای ویژگی‌های مخصوص خود می‌باشند. گروهی تولیدکننده به اندازه نیاز جمعیت خویش هستند و

گروهی دیگر واردکننده مواد غذایی با درصد بسیار زیاد و گروهی هم در آستانه خوداتکائی قرار دارند. از طرفی روند جهانی تولید و مصرف غذایی آینده دشواری را پیش روی جوامع قرار می‌دهد نه اینکه امکان افزایش تولید و رفع فقر و گرسنگی و تأمین نیازها امکان‌پذیر نباشد، بلکه به دشواری ممکن است نیازهای آینده را تأمین نمود.

جمهوری اسلامی ایران که در مرکز منطقه حساس، پیچیده و متلاطم خاورمیانه قرار گرفته است با توجه به این موقعیت ویژه ژئوپولیتیکی در ابعاد فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اقلیمی و نظامی چه تدابیری باید برای تحقق اهداف امنیت غذایی خویش بیندیشد و مناسب‌ترین راهبردهای آن چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند؟ کتاب حاضر در سطح سیاست‌گذاری کلان به این موضوع پرداخته که امید است نگارنده با پژوهش و تخصصی که در روند ساختاریافته علمی و انتخاب معیارهای اساسی و صحیح و پیشنهاد گزینه‌های ویژه و راهبردهای مناسب و قابل اجرا انجام داده توانسته باشد به این نیاز ملی در شرایط متحول محیط منطقه‌ای و جهانی پاسخ مناسب ارائه کرده باشد.

بنابراین، مطالعه این اثر را بر همه پژوهش‌گران، استادان و دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی به‌ویژه مدیران و دست‌اندرکاران بخش تولید، توزیع و مصرف مواد غذایی جامعه سفارش می‌کنیم و متقابلاً انتظار داریم که با نقد عالمانه در غنی‌سازی آن کوشش دسته‌جمعی صورت پذیرد.

پیشگفتار مؤلف:

این کتاب که حاصل نتایج تحقیق رساله دکتری نگارنده در سال ۱۳۸۳ در خصوص تحقق اهداف امنیت غذایی جامعه است، به دنبال یافتن راهبردهای بهینه امنیت غذایی با تکیه بر عرضه باثبات مواد غذایی است که در چهار فصل به شرح زیر به این موضوع پرداخته است.

در فصل اول؛ به بیان مسأله و ضرورت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی امنیت غذایی پرداخته شده و روش تحقیق، نحوه انتخاب جامعه و نمونه آماری، فرآیند پژوهش و تعاریف مفاهیم کلیدی به طور مختصر معرفی شده است.

در فصل دوم؛ رابطه امنیت ملی و امنیت غذایی و ابعاد و شاخص‌های کمی امنیت غذایی برای خاورمیانه و شمال آفریقا ارائه شده و روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی و فرآیند تدوین راهبرد با فناوری‌های ویژه هر مرحله و مدل‌ها و متغیرهای اساسی و سؤالات و فرضیه تحقیق معرفی شده و نحوه انتخاب جامعه آماری و نمونه آن و چگونگی فرموله کردن راهبرد در قالب مدلی ارائه شده است.

روش‌شناسی کتاب در اغلب موارد دلالت بر بررسی مفاهیم، نظریه‌ها و اصول اصلی استدلال در مورد موضوع خاصی می‌کند. در این بخش به این مطالب بر اساس ترتیبی که در رساله اصلی و در بخش تجزیه و

تحلیل اطلاعات آمده، توجه شده است. بدیهی است که مبنای تحلیل‌ها بر پایه مفاهیم نظری خاصی است که در دنیای واقعی توأم با مفروضاتی اولیه شکل یافته است. سپس بر پایه مفروضات مورد نظر الگوهایی طراحی و با به کار گرفته شده‌اند که بتوان با استفاده از آنها فرضیات اولیه تحقیق را مورد آزمون قرار داد. بعضی از این الگوها دارای مبانی اثبات‌شده ریاضی و آماری بوده اما بعضی از الگوهای به کار رفته در این تحقیق بر اساس مدل‌های تعریف‌شده یا بیان مفهومی روابطی است که بر اساس فروض پایه تحقیق که خود از ادبیات تحقیق برخاسته‌اند استوار گشته است؛ بنابراین آنچه مطرح و بیان شده، اجمالی از بحث‌های نظری اساسی است که قابل تعمیم و گسترش می‌باشند. تبیین الگوها و روش‌هایی که برای تقویت مباحث نظری و براساس فروض اصلی آن، مورد استفاده قرار می‌گیرد در این بخش ارائه شده است.

این کتاب دربرگیرنده دو روش تحقیق می‌باشد که به لحاظ ماهیت تحقیق به صورت تلفیقی به کار گرفته شده است. در مرحله اول از روش‌های تحقیق مرسوم در علوم اجتماعی و در مرحله دوم از روش‌های مرسوم در تدوین راهبرد استفاده شده است. هدف کلی این تحقیق، تعیین راهبردها و خط‌مشی‌هایی است که در دو دهه آینده جامعه ایران با انتخاب آن می‌تواند به امنیت غذایی دست یابد.

در این کتاب متغیرهای مستقل "محیط (اقلیم و خاک)"، "فناوری"، "اقتصاد تولید"، "الگوی تولید"، "ساختار و مدیریت تولید" و "الگوی مصرف" به عنوان بااهمیت‌ترین عوامل برای رسیدن به بالاترین میزان

تولید ملی در حالت رقابتی که هزینه تولید منابع داخلی موجب هزینه فرصت بهتری از قیمت‌های جهانی شود مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در فصل سوم؛ مشخصات جامعه آماری و نمونه و یافته‌های تحقیق در قالب جداول و نمودارها معرفی می‌شوند. همچنین نتایج آزمون‌ها و فرضیه‌ها و پاسخ سؤالات با کاربرد تکنیک AHP - که روش تصمیم‌گیری چند متغیره و سلسه مراتبی را ارائه می‌کند- مطرح می‌شود. در بخش تحلیل توصیفی از نتایج سؤالات پرسشنامه نظرات نمونه‌های آماری درباره رابطه متغیرهای مستقل تحقیق یعنی (محیط تولید (اقلیم و خاک)، فناوری، اقتصاد تولید، الگوی تولید، ساختار تولید و الگوی مصرف) با متغیر وابسته یعنی گسترش عرضه مبتنی بر تولید از منابع داخلی بررسی شده است. همچنین در این قسمت، نقاط کلیدی محیط داخلی و خارجی و عوامل مؤثر در تدوین راهبردهای مناسب توسعه پایدار بخش کشاورزی تعیین گردیده است. به‌علاوه با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه (MADM)^۱ مناسب‌ترین گزینه از بین m گزینه انتخاب شده است و با استفاده از تکنیک AHP صحت آزمون‌ها و چگونگی تأثیر متغیرها با فاکتورهای اساسی امنیت غذایی جامعه مانند درآمد ملی، جمعیت، تولیدات، صادرات و واردات نیز ارزیابی گردیده است.

در رابطه با تدوین راهبرد، تجزیه و تحلیل محیط ملی و بین‌المللی و دسته‌بندی نقاط کلیدی (قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها) احصاء می‌شوند و با استفاده از روش دیدگاه‌سازی، گزینه‌سازی و SWOT در تدوین راهبرد و طی مراحل و فرایند چگونگی تعامل نقاط کلیدی محیط

ملی و بین‌المللی، با رویکردی از مکتب ترکیبی (مکاتب مختلف پیش‌تدبیری و توصیفی)، شیوه تعیین راهبردها معرفی می‌شود و با کمی کردن راهبردها با روش QSPM اولویت راهبردها تعیین و با امتیازدهی آنها راهبردهای برتر انتخاب و معرفی می‌گردند.

در این تحقیق با استفاده از تکنیک AHP و تجزیه و تحلیل پرسشنامه که توسط نمونه آماری ارائه گردیده بود عوامل و زیرفاکتورهای مؤثر بر عرضه باثبات مواد غذایی به صورت رده‌ای و در سطوح مختلف بررسی شده‌اند، به‌طوری‌که هر سطح شامل زیرفاکتورهای متأثر از متغیرهای موجود در سطح بلافاصله ماقبل است.

با توجه به یافته‌های به دست آمده میزان تأثیر، وزن و اهمیت هر یک از متغیرهای مؤثر بر عرضه باثبات مواد غذایی که از تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه بر مبنای تکنیک AHP حاصل آمده ذکر شده است. اولویت‌بندی متغیرها در چارچوب فضای کمی AHP و پس از کمی کردن نتایج استخراج شده از پرسشنامه‌ها در قالب کمیت‌های قابل سنجش انجام شده است. اما در فرآیند تدوین راهبرد، مجدداً فضای اولیه پیش روی محققان یک فضای کیفی است که فرآیند تبدیل آن به فضای کمی، مجزای از فضای کمی حاکم بر تکنیک AHP صورت گرفته است.

در قسمت انتهایی این فصل نیز گزینه‌های مختلفی که می‌تواند راهبرد عمومی این تحقیق قرار گیرد، تحت تحلیل AHP قرار گرفته و از سه گزینه پیشنهادی، گزینه "حداکثرسازی توان تأمین نیازهای غذایی جامعه در دو دهه آینده از منابع داخلی و صدور مازاد محصولات کشاورزی" به عنوان راهبرد عمومی انتخاب شد.

در ادامه با توجه به راهبرد عمومی فوق، ۱۵ راهبرد پیشنهاد و با استفاده از تکنیک QSPM اولویت‌بندی شده و هشت راهبرد به عنوان راهبردهای اصلی معرفی شدند.

در فصل چهارم نیز خلاصه و چکیده‌ای از مطالب فصول قبلی ارائه و در قسمت نتایج به دست‌آمده بیانیه مأموریت^۱ پیشنهاد شد و سپس بیانیه چشم‌انداز^۲ با عبارت "ایران کشوری خواهد بود: - خودکفا در تولید محصولات اساسی و راهبردی مورد نیاز جامعه از منابع داخلی؛ - پیش‌تاز در تولید و کاربرد فناوری کشاورزی منطقه‌ای؛ - دارای بیشترین رشد تولید محصولات کشاورزی؛ - با بالاترین سهم صادرات از بازارهای مواد غذایی منطقه‌ای" تهیه شد. پس از بیانیه چشم‌انداز نیز گزینه منتخب و هشت راهبرد اساسی به ترتیب اولویت که از یافته‌های تحقیق در فصول قبل بود به صورت تفصیلی تشریح شده و در ادامه برای هر کدام از آنها یک هدف و چند توصیه، سیاستی نیز پیشنهاد شده است.

امید است نتایج اثر منتشرشده در پیشبرد برنامه‌های توسعه ملی و دستیابی جامعه به اهداف تأمین امنیت غذایی و ثبات اجتماعی و سلامت جامعه فرهیخته و متدین ایرانی مؤثر واقع شود تا جمهوری اسلامی ایران بتواند به اهداف چشم‌انداز ملی - که قدرت اول اقتصادی و علمی و فنی منطقه‌ای است - دست یابد.

^۱ Statement Mission

^۲ Statement Vision

مقدمه

در کتاب حاضر محقق مباحث مربوط به امنیت غذایی در سطح جهانی، منطقه‌ای و ملی را بررسی می‌نماید و تلاش نموده است تا راهبرد بهینه امنیت غذایی جمهوری اسلامی ایران برای دو دهه آینده را تهیه و تدوین نماید. تحول پیش آمده در زمینه بهبود شاخص‌های توسعه انسانی در سطح جوامع مختلف جهانی و رشد کمی جمعیت نیاز روزافزون انسان‌ها به مواد غذایی را افزایش داده است. توسعه و پیشرفت علمی و فنی در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه و دستیابی آنان به فناوری‌های زیستی، شیمیایی و مکانیکی موجب شده است که روند تولید مواد غذایی طی چند دهه گذشته نیز افزایش داشته باشد. هم‌اکنون در سطح جهانی نزدیک به ۸۰۰ میلیون نفر گرسنه وجود دارند که دولت‌ها در اجلاس‌های جهانی غذا متعهد شده‌اند که نسبت به رفع فقر و ناامنی غذایی در کشورهای خویش اقدام مؤثر نمایند و با تلاش گسترده جهانی امکان تأمین غذای مورد نیاز برای جمعیت کنونی و آینده را فراهم نمایند.

بنابراین بهبود درجه امنیت غذایی جوامع جزء وظایف اصلی و اهداف بنیادین دولت‌ها قرار گرفته است و بر اساس تعاریف جهانی امنیت غذایی، خود را موظف می‌دانند که امکان دسترسی همه افراد در همه سرزمین و

همه اوقات به غذای کافی برای داشتن زندگی فعال و سالم را فراهم نمایند.

طبق مطالعات آینده‌پژوهی که توسط دانشمندان و سازمان‌های جهانی در زمینه آینده غذا، جمعیت و محیط زیست صورت پذیرفته آینده روند عرضه و تقاضای مواد غذایی همانند روند گذشته نیست. طی چند دهه گذشته راهبردهای تأمین نیاز غذایی جوامع عبارت از «به کارگیری فناوری‌های نوین و تبدیل ظرفیت‌های بالقوه به تولید محصولات کشاورزی» بوده که در نهایت منجر به انقلاب سبز در سطح جهانی گردیده است. در این دوران از منابع پایه، عوامل و نهاده‌های آن استفاده زیادی به عمل آمده و موجب افزایش راندمان در واحد سطح و گسترش سطح زیر کشت محصولات کشاورزی گردیده بر همین اساس چند دهه گذشته را «دوران اقتصادی» نام نهاده‌اند.

از جمله آثار و پیامدهای منفی انقلاب سبز، می‌توان کاربرد گسترده مواد شیمیایی در تولید محصولات کشاورزی را برشمرد که باعث آلودگی منابع پایه تولید، آب و محیط زیست و عدم تعادل طبیعی گشته و موجب دغدغه فکری متخصصان عرضه و تقاضای مواد غذایی شده است. امروزه چگونگی دسترسی به شاخص‌های سلامت تغذیه‌ای در زندگی افراد به یکی از مهمترین مسائل تصمیم‌گیری در جوامع مختلف تبدیل شده است. رویکرد جدیدی که در کشورهای پیشرفته صنعتی برای تولید محصولات انتخاب شده است کشاورزی ارگانیک، و تولید محصولات پاک می‌باشد تا بر اساس این رهیافت بتوانند آثار منفی کاربرد گسترده و غیرکنترل شده سموم و مواد شیمیایی را مهار نموده و تبعات منفی آن را

کاهش دهند؛ تا جائیکه جلوگیری از آلودگی محیط و حفظ و صیانت از منابع پایه و حفظ باروری خاک‌ها و عدم آلودگی آب‌های شیرین و استفاده از پساب‌های کشاورزی و صنعتی و کاهش کلیه مواد آلاینده در تولید، نگهداری و توزیع محصولات کشاورزی مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران و مدیران اجرایی و کارشناسان و محققان قرار گرفته است و متخصصان تلاش می‌نمایند تا روند جدیدی برای دستیابی جوامع به غذای سالم شکل دهند. از اینرو چند دهه آینده را «دوران زیست‌محیطی» نام نهاده‌اند. هم‌اکنون بر اساس این روند، در تعیین تعرفه‌های بازرگانی و گمرکی برای صادرات و واردات مواد غذایی مؤلفه‌های اقتصادی مورد توجه قرار نمی‌گیرد، بلکه تعرفه‌های جدید از زوایه رعایت معیارها و اصول محیط زیستی انتخاب می‌شوند و بر این اساس مبادلات جهانی غذا صورت می‌گیرد (مباحث و کشمکش‌های کشورهای پیشرفته صنعتی در WTO و چگونگی بازار جهانی محصولات غذایی و جلوگیری از ورود محصولات اصلاح ژنی و ... در این راستا قابل تحلیل می‌باشد).

بر اساس ارزیابی ظرفیت‌های تولید مواد غذایی در سطح جهانی که توسط دانشمندان انجام پذیرفته، امکان افزایش سطح زیر کشت محصولات غذایی بندرت امکان پذیر است و استفاده از نهاده‌ها، به ویژه مواد شیمیایی برای نگهداشت سطح تولید کنونی و یا افزایش راندمان به‌راحتی مقدور نیست و ابتکار و نوآوری در فناوری نیز شتاب گذشته را ندارد.

بررسی رشد تولید و عرضه و مصرف و تقاضای مواد غذایی در سطح جهانی این روند را شکل می‌دهد که امنیت غذایی جامعه در پرتو عرضه

کافی آن ممکن می‌گردد. اگرچه به مسائل بهداشت تغذیه‌ای، فرهنگ تغذیه، کنترل جمعیت، بهبود درآمد و رفاه و الگوی توزیع و مصرف و نظام یارانه‌ای و حمایتی امکان واردات و صادرات مواد غذایی در سیاست‌گذاری باید اولویت خاصی داده شود.

به هرحال کشور پهناوری مانند ایران با شرایط جغرافیایی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ویژه‌ای که دارد و نحوه تعامل آن با کشورهای منطقه و جهان این ضرورت را ایجاب می‌نماید که به چالش آینده تأمین نیازهای غذایی جامعه که در قانون اساسی نیز به آن اشاره شده است اهتمام ورزد. بر همین اساس این کتاب برای تحقق اهداف امنیت غذایی جامعه، به دنبال یافتن راهبردهای بهینه امنیت غذایی با تکیه بر عرضه مواد غذایی، رشد جمعیت و تعادل بین محیط، نیاز غذایی جوامع و رشد تقاضای آن می‌باشد.

www.ketabonline.ir